
Evaluatie

W. van Vlastuin

Aan het einde van deze boeiende verkenningen gekomen, dringt de vraag zich op of we in de beantwoording van de hoofdvraag voor dit themanummer verder zijn gekomen: hoe kunnen we de houding van orthodox-gereformeerden ten opzichte van cultuur duiden en hoe draagt het antwoord op deze vraag bij aan de ontwikkeling van een normatieve christelijke cultuurvisie?

Een grondlijn in alle betogen is dat christenen altijd in interactie met de hen omringende cultuur zijn geweest. Soms was deze interactie meer passief en volgend zoals Van den Brink en Visser laten uitkomen. Soms was deze interactie actief zoals we in de vroege kerk zagen. Dit betekent in ieder geval dat de titel van dit themanummer geen goede typering van de christelijke houding ten opzichte van de cultuur kan zijn. Immers, we kunnen niet zonder meer zeggen dat christenen in alles de tendensen in de cultuur met enige vertraging volgen.

Een andere gevolgtrekking uit de brede grondlijn van dit themanummer is dat we uit de Bijbel geen eenduidig statisch cultuurmodel kunnen afleiden, maar dat christenen in elke cultuur(fase) opnieuw geroepen zijn hun houding tot de omgeving te bepalen. Het lijkt wellicht een evidente constatering, maar het is goed om deze expliciet te maken en ermee te rekenen.

Een derde gevolgtrekking uit de artikelen in dit themanummer is dat we nog niet helemaal scherp hebben hoe orthodox-gereformeerden zich verhouden tot de christelijke houding door de eeuwen heen. Kan het zijn dat orthodox-gereformeerde christenen vandaag meer als 'trein der traagheid' te typeren zijn dan de katholiek christelijke houding altijd is geweest? Op basis van het voorliggende materiaal kan daarover geen uitspraak worden gedaan, maar het is wel een vraag die verder onderzoek en nadere doordinking vraagt. Mijns inziens zit in deze vraag genoeg potentie voor een dissertatie of zelfs een groter onderzoeksproject.

Een vierde gevolgtrekking komt naar voren uit het artikel van Visser als hij concludeert dat orthodox-gereformeerden niet zonder meer als cultuurvolgers te typeren zijn, maar wel als vormers van een subcultuur. Dit is een heftige conclusie want het zou betekenen dat orthodox-gereformeerden niet de interactie met de cultuur hebben die christenen in de voorgaande eeuwen wel hadden. Of heeft de door Meijering aangesneden notie van vreemdelingschap altijd iets in zich van een subcultuur?

De verkenningen in dit themanummer leveren wel een eerste denkrichting en enkele bouwstenen hoe een katholiek-christelijk perspectief voor de relatie met de cultuur eruit zou kunnen zien. Vanuit de vroege kerk leren we dat christenen best een bepaalde zelfbewustheid mogen hebben en dat deze zelfbewustheid ook een actieve interactie met zich meebrengt. Christenen hoeven zich niet te schamen om voluit kinderen van hun eigen tijd te zijn en de daarin prevalerende inzichten te gebruiken.

In de bijdrage van Goudriaan kwam de verwijzing naar 1 Thessalonicenzen 5:21 opvallend vaak langs. In de eerste helft van deze tekst hoor ik iets van het katholieke volheidsbesef dat in elke cultuur en ook bij ongelovigen sporen van waarheid te vinden zijn die deze onbevangen en open houding met zich meebrengt.

Tegelijkertijd blijkt deze onbevangen en open houding niet naïef te zijn. Daar wijst de notie van toetsen in 1 Thessalonicenzen 5:21 op. Vanuit Gods openbaring kunnen christenen ook kritisch zijn naar de (wijsgerige) wereldbeelden, de wetenschappelijke methoden en de ethiek om ons heen. Deze toetsende attitude brengt ook een bepaald conservatisme met zich mee, omdat men eerst wil kijken hoe een theorie, een methodiek of een levensstijl zich ontwikkelt.

Deze toetsende houding betekent enerzijds dat christenen in de ontwikkelingen van de cultuur volgend kunnen zijn, of althans zo kunnen overkomen. Anderzijds kunnen christenen zich niet laten aanleunen dat ze cultuurvolgers zijn, omdat de toetsende houding ook een criterium impliceert dat tot een negatief antwoord kan leiden. Een negatief antwoord is niet cultuurvolgend, maar cultuurkritisch. Het christelijk geloof is dus niet simplistisch als cultuurvolgend, cultuurkritisch, cultuuronafhankelijk of cultuurvormend te duiden. Het is veeleer zo dat vanuit het christelijk perspectief elk van deze houdingen ten opzichte van de cultuur kan worden ingenomen.

Het is wel treffend dat het cultuurvormende niet zo naar voren is gekomen uit de verkenningen. Van den Brink heeft een voorstel gedaan om de opstanding van Christus als een venster te gebruiken voor de 'bezieling' van dode materie en Spruyt beveelt christenen aan om buiten hun eigen kaders te treden om zich te voeden met frisse historische inzichten zodat zij enerzijds een zekere onafhankelijkheid ten opzichte van hun cultuur bewaren en anderzijds daar ook een heilzame invloed op zouden kunnen uitoefenen. Er zijn dus wel constructieve voorstellen, maar geen contemporaine voorbeelden. Als er geen voorbeelden zijn, zou dat wel een bevestiging kunnen zijn dat orthodox-gereformeerden minder katholiek zijn dan hun voorvaderen. Aangezien orthodox-gereformeerden graag in de lijn van de traditie blijven, ligt hier een hele uitdaging. En nog gewichtiger: vanuit het besef van Gods koninkrijk kan het

toch niet anders dan dat de christen een veel fijnzinniger intuïtie heeft voor onrecht, uitbuiting, totalitaire systemen, machtsmisbruik en dwaling dan een ongelovige. Misschien moeten we hiervoor ook meer kijken naar de economie en de ecologie om cultuurvormende potenties van het christelijke geloof op het spoor te komen. In ieder geval daagt dit themanummer ons uit om ons blijvend te bezinnen op de relatie met de cultuur.

W. van Vlastuin is hoogleraar theologie en spiritualiteit van het gereformeerd protestantisme aan de Vrije Universiteit te Amsterdam en rector van het Hersteld Hervormd Seminarium.